

Marzena Karwowska

AUTONARRACYJNE MARZENIA PAMIĘCI — O PISMACH ANTROPOLOGICZNYCH GASTONA BACHELARDA

Pisma antropologiczne Gastona Bachelarda (1884–1962), inicjatora europejskich badań nad wyobraźnią twórczą: *La psychanalyse du feu* (1938); *L'eau et les rêves* (1942); *L'air et les songes* (1943); *La terre et les rêveries de la volonté* (1948); *La terre et les rêveries du repos* (1948); *La poétique de l'espace* (1957); *La poétique de la rêverie* (1960); *La flamme d'une chandelle* (1961) można odczytywać w sposób palimpsestowy, jako tekst semantycznie wielowarstwowy. Przyjmując taką perspektywę, uda się odnaleźć, pod warstwą powierzchniową naukowego dyskursu, obszerny dokument osobisty Bachelard w swoich pismach antropologicznych stosuje dwa plany prezentacji. Pierwszy, pisany stylem naukowym, przedstawia dyskurs „filozofa medytującego” (Bachelard 1996b: 28), stanowiący wykładnię Bachelardowskiego systemu pojęciowego, który utorował drogę zjawiskom nazywanym w humanistyce: „nową antropologią”, „postbachelardyzmem” lub „durandyzmem”. Drugi plan prezentacji wpisuje się w nurt autobiografistyki, zwany w literaturoznawstwie intymistyką, a opowieść badacza staje się autonarracją.

Styl naukowy, jako funkcjonalna odmiana języka, występuje w wypowiedziach mających charakter zrygoryzowanych wywodów. Układ wypowiedzi jest tu podporządkowany tokowi rozumowania, dowodzenia i dokumentacji prezentowanych twierdzeń, istotnym

---

Marzena Karwowska — Katedra Oświecenia i Literatury Stosowanej,
Instytut Filologii Polskiej, Wydział Filologiczny, Uniwersytet Łódzki, 90-015
Łódź, al. Kościuszki 65.

elementem dyskursu naukowego jest wprowadzenie naukowych terminów teoretycznych, które stanowią wykładnik systemu pojęciowego danej dziedziny wiedzy i wyznaczają w danej dyscyplinie naukowej sferę wewnętrznie uporządkowanej najwyższej określoności znaczeniowej. Zaproponowane przez Bachelarda terminy teoretyczne: *cogito* Marzyciela, świadomość rodząca obrazy, *imago princeps*, kompleks wyobrazeniowy, jedność wyobraźni czy dublet fenomenologiczny, budują precyzyjnie antropologiczną siatkę znaczeń. Marzyciel – podstawowa kategoria Bachelardowskiej antropologii wyobraźni – „ja marzące”, obdarzone świadomością (w odróżnieniu od „ja śniącego”), przyjmuje postawę filozofa, poszukując w marzeniu elementu inteligibilnego, który Bachelard nazywa „*cogito* Marzyciela” (Bachelard 2005: 124–147): „Wielcy marzyciele to mistrzowie iskrzącej się świadomości” (Bachelard 1975: 393). *Cogito* Marzyciela posiada fenomenologiczną zdolność oczyszczania świadomości, potrafi przewyciężyć, w procesie poznania, „dialektykę podmiotu i przedmiotu” (Bachelard 1998: 398). Świadomość rodząca obrazy („Jaźń wyobrażająca” – jw. 393) – moce marzycielskie wyobrażającego podmiotu („oniryzm na jawie” – jw. 399; „prapoczątek” – Bachelard 2004, cyt. za: 1975: 366), mają charakter symboliczny – ambiwalencja i dialektyka symboliki czyni z niej jedną z zasad uniwersalnego wyjaśniania. Porządkując drzemiące w ludzkiej wyobraźni obrazy i archetypy wokół czterech podstawowych żywiołów: ognia (por.: Bachelard 1976), wody (por.: Bachelard 1997a), powietrza (por.: Bachelard 1994) i ziemi (por.: Bachelard 1996a, Bachelard 1997b), Bachelard stawia tezę, że dla każdego typu wyobraźni można sporządzić diagram, który określiłby układ i sens kombinacji metaforycznych. Bachelardowska antropologia wyobraźni zbudowana została w oparciu o koncepcję symboli-obrazów wiodących (*imago princeps*), kompleksów wyobrazeniowych organizujących „*cogito* Marzyciela”¹. Podstawą metody Bachelardow-

¹ Bachelard terminów kompleks – symbol wiodący – fenomen używa wymiennie, np. w pracy analizującej typ wyobraźni Lautréamonta kompleks napastliwości nazywa fenomenologią napastliwości lub napastliwością czystą (por.: Bachelard 1939).

skiej jest przekonanie o istnieniu jedności wyobraźni²; wyobraźnia jest strukturą o charakterze ponadkulturowym i dynamicznym³, tzn. jest zdolna do przekształceń⁴, obraz podlega w wyobraźni poetyckiej dekompozycji i transformacji. Badacz wyobraźni, zajmujący się fenomenologią obrazu poetyckiego, szuka jego istoty – *ejdos* (por.: Bachelard 2004; 2005)⁵. Swoją teorię antropologiczną dopełnia Bachelard pojęciem dubletu fenomenologicznego rezonansu i oddźwięku, mającego stanowić pomost pomiędzy wyobraźnią rodzącą obrazy (Marzyciel-poeta) i wyobraźnią obrazu percypującą (Marzyciel-czytelnik). Podejmuje w ten sposób próby przewyciężenia rozczłonkowania ludzkiego istnienia na podmiot i przedmiot poznania (Bachelard 2004: 1–21; 1975: 359–379 – *Poetyka przestrzeni*).

Cechami dyskursu naukowego są: zachowanie obiektywizmu i dystansu autora wobec opisywanych zjawisk:

W swoich pracach na temat wyobraźni uznałem za właściwe zająć możliwie obiektywne stanowisko wobec czterech żywiołów materialnych, czterech intuicyjnych zasad kosmogonii. Wierny nawykowi badacza, uprawiającego filozofię nauk ścisłych...; (Bachelard 1975: 361)

stawianie tez („Twierdzenie, iż obraz poetycki wymyka się prawom przyczynowości, jest niewątpliwie tezą bardzo śmiałą” – jw. 360); określanie zastosowanych metod badawczych („szukam f e n o m e n o l o g i c z n y c h determinant obrazów” – jw. 361); pozbawione ładunku emocjonalnego rzeczowe sądy („jedynie tylko fenomenologia [...])

² Teoria jedności wyobraźni została twórczo rozwinięta w koncepcji antropologicznych struktur wyobraźni, przez ucznia Bachelarda, Gilberta Duranda (por.: Durand 1992).

³ Na temat wyobraźni dynamicznej, por.: Bachelard 1997b; fragmenty tłumaczone na język polski: Bachelard 1975: 230–231.

⁴ Szerzej na temat tego aspektu Bachelardowskiej antropologii wyobraźni, por. Libis 2001.

⁵ Na ejdetyczne ujęcie teorii symbolu na gruncie poetyki Bachelarda zwraca uwagę Gilbert Durand (Durand 1963).

może pomóc nam w odtworzeniu subiektywności obrazu” – jw. 362) i wnioskuje: („Doszedłem wówczas do wniosku, że tej transsubiektywności obrazu niepodobna zrozumieć” – jw. 362; „Wciąż zatem dochodzimy do tego samego wniosku: zasadnicza nowość obrazu poetyckiego stawia problem mocy twórczej bytu mówiącego” – jw. 363). Pod względem składniowym język tekstu naukowego cechuje rozbudowana hipotaksa:

Gdy z kolei wypadnie nam omówić związek, jaki zachodzi między nowym obrazem poetyckim a archetypem drzęjącym w głębi podświadomości, trzeba będzie wyjaśnić, iż związek ten nie jest w ścisłym tego słowa znaczeniu p r z y c z y n o w y

oraz duża frekwencyjność zdań warunkowych (por.: Mayenowa 1979; Ziomek 1990; Sławiński 1974):

Należałoby w takim razie zebrać dokumentację na temat świadomości marzącej” (Bachelard 2004; cyt. za: 1975: 364)

Samo pojęcie zasady, byłoby tu klęską, jako że blokowałoby zasadniczą dla poezji aktualność psychiczną (Bachelard 2004; cyt. za: 1975: 359).

Pisma antropologiczne Bachelarda, posiadając wszelkie znamiona dyskursu naukowego, zawierają drugi niezwykle istotny plan prezentacji, w którym autor, rezygnując z naukowego dystansu, spisuje autonarracyjne „marzenia pamięci” (Bachelard 1996b: 47).

Swoją intymny pamiętnik konstruuje Bachelard, wykorzystując techniki twórcze typowe dla prozy narracyjnej. Badacz staje się podmiotem czynności twórczych, przywołując konwencję i tradycję literacką autobiografistyki (por.: *Autobiografia* 2009; Lejeune 2007). Genologicznie autobiografia to utwór piśmienniczy, którego tematem jest własne życie autora lub zdarzenia, których był uczestnikiem (świadkiem), ewolucja poglądów i postawy wobec świata. W autobiografii ekstrawertywnej poprzez pryzmat „ja” oglądany jest świat w jego bogactwie i złożoności – inni ludzie, wydarzenia

historyczne, przyroda; tekst charakteryzuje dwupłaszczyznowość narracji: autor opowiada o zdarzeniach z dystansu czasowego i ujawnia swoje stanowisko wobec nich. Autobiografia introwertywna koncentruje się na analizie intymnego świata autora, jako „pamiętnik duszy” należy do nurtu literatury zwanego intymistyką i w takiej tradycji literackiej należałoby umieścić pisma antropologiczne Bachelarda, utrwalające treści najbardziej osobiste dla piszącego, w których opisy świata zewnętrznego często stają się scenerią przeżyć wewnętrznych „ja”, ujawniają jego doznania, skryte myśli, marzenia, tęsknoty.

We wprowadzeniu do książki *L'eau et les rêves*, prezentującej antropologiczne teorie dotyczące wyobraźni akwaticznej, Bachelard przywołuje wspomnienia dzieciństwa⁶.

Urodziłem się w kraju strumieni i rzek, w pagórkowatym zakątku Szampanii, Vallage [...] Najbardziej lubiłem posiedzieć w cieniu wierzby i wikliny w zagłębieniu doliny, nad brzegiem rwącej wody. [...] Przyjemność sprawiało mi jeszcze towarzyszenie strumieniowi, spacer wzdłuż brzegu, wraz z płynącą wodą. (Bachelard 1997a: 11 [przeł. M.K.]

W pracy *La Terre et les rêveries du repos* autor dzieli się z czytelnikiem intymnym obrazem domu rodzinnego:

Świat rzeczywisty zaciera się przed nami, gdy tylko przenosimy się myślą do domu naszych wspomnień. Cóż znaczą domy, które mijamy, idąc ulicą, gdy w pamięci przywołujemy dom rodzinny, dom absolutnej intymności, dom, z którego wynieśliśmy pojęcie intymności. Dom ten jest gdzieś daleko, utraciliśmy go, wiemy – niestety – z pewnością, że nigdy już tam nie będziemy mieszkać. Dom staje się wówczas czymś więcej niż tylko wspomnieniem, staje się domem naszych marzeń. (Bachelard 1975: 301 – *Ziemia, spoczynek i marzenia*)

---

⁶ Szerzej na temat obrazów dzieciństwa w pismach Bachelarda, por.: Parinaud 1996.

Wypowiedzi filozofa, inkrustowane w tekst dyskursu naukowego, miewają niekiedy charakter konfesyjny:

Snując marzenia nad brzegiem rzeki zanurzałem całą moją wyobraźnię w wodzie, wodzie zielonej i przejrzystej, wodzie zabarwiającej na zielono łąki. Nie zdarzyło mi się nigdy usiąść koło strumienia, aby zaraz nie popaść w głębokie marzenia, marzenia o szczęściu. (Bachelard 1997a: 12 [przeł. M.K.])

Bachelard w pismach antropologicznych niejednokrotnie ujawnia swoje stany emocjonalne, czyni to w sposób bezpośredni lub pośredni, stosując poetykę maski, ukrywając się za opisem lub konkluzją o charakterze gnomicznym. Często pisze o smutku, zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i kosmicznym: „Zawsze znajduję przed zasypiającymi oczami tę samą melancholię, melancholię bardzo specjalną, która ma kolor kałuży w wilgotnym lesie” (Bachelard 1997a: 10 [przeł. M.K.]); „Te wody, te jeziora wzbierają od kosmicznych łez spływających z całej natury” (Bachelard 1975: 139), „Ciężkie krople łez nadają światu ludzki sens” (jw. 140), a termin „melancholia marzenia” (Bachelard 1996b: 51) stanowi jeden z istotniejszych elementów Bachelardowskiej antropologicznej siatki znaczeń. Jean Libis nazywa Bachelarda uczniem Schopenhauera, spadkobiercą Schopenhauerowskiego cienia; analizując pisma filozoficzne francuskiego antropologa, odnajduje w nich „pesymizm aktywny”, „melancholię płodną”⁷, „depresję ontologiczną” (Libis 2001: 10, 12).

Równie często Bachelard przyznaje się do poczucia osamotnienia: używa terminów „świadomość osamotniona” (Bachelard 1996b: 50), Marzyciel to „żywot samotny” (jw. 51) lub „człowiek milczący, który do ofiarowania ma tylko samotność” (jw. 50); kilkakrotnie przywołuje słowa Tristana Tzary: „płomieniu samotny i ja jestem samotny” (jw. 50, 51), które interpretuje jako aksjomat pocieszenia dwóch samotności – płomienia i Marzyciela. Francimar Duarte Arruda Bache-

⁷ Libis dla określenia melancholii Bachelardowskiej używa słowa *féconde* (fr.) – płodna, plenna, żyzna, obfita, twórcza.

lardowskie doświadczenie samotności nazywa samotnością metodyczną („marzenie implikuje samotność, nikt nie marzy w społeczności” – Arruda 2004: 363 [przeł. M.K.] i ascetyczną. Samotność Marzyciela jest przez Bachelarda waloryzowana dwojako: negatywnie (wtedy Marzyciel doświadcza stanu przygnębienia: „Smutek czy rezygnacja? Współbrzmienie czy rozpacz?” – Bachelard 1996b: 50), ale też pozytywnie – jest warunkiem koniecznym fenomenologicznego procesu oczyszczania świadomości: „Płomień jest samotny, naturalnie, że jest samotny i chce pozostać samotny” (Bachelard 1961: 34 [przeł. M.K.]); „A jednak samotność to wspańiały przywilej” (Bachelard 1996b: 51). W swoich analizach obrazu domu onirycznego Bachelard, podkreślając niejednokrotnie uroki życia samotniczego, pisze wręcz o powołaniu Marzyciela do życia samotniczego (Bachelard 1975: 308 – *Ziemia, spoczynek i marzenia*).

Niekiedy Bachelard odsłania swoje cierpienie, czyni to jednak w sposób pośredni, stosując poetykę maski i pejzażu mentalnego: „Płomień szumi, płomień wzdycha. Płomień jest istotą, która cierpi. Posępne szepty wydobywają się z tej gehenny. Maleńki ból jest oznaką bólu świata” (Bachelard 1975: 55). Słowom tym towarzyszy obraz samotnego, kontemplującego blask świecy, Marzyciela, zbudowany z wykorzystaniem literackiego zabiegu personifikacji płomienia. Zgodnie z fenomenologicznym postulatem Bachelarda, Marzycielowi udało się przezwyciężyć rozczłonkowanie na przedmiot i podmiot poznania – płomień okazuje się być życiem, które mówi, Marzyciel świecy umie jego mowę zrozumieć.

Równie często filozof, „skupiony na szczęśliwych marzeniach” (Bachelard 1998: 211 – *Marzenie i kosmos*), manifestuje czytelnikowi uczucia waloryzowane jednoznacznie pozytywnie. W pracy *L'Air et les songes*, analizując poetycki obraz śpiewającego słowika, Bachelard pyta: „jak to się dzieje, że udziela on nam tak wielkiej radości, takiej otuchy?” (cyt. za: Bachelard 1975: 206). Bachelardowski Marzyciel, dzięki zdolności wyobrażania, „sam sobie potrafi zapewnić szczęście” (Bachelard 1998: 193 – *Cogito marzyciela*). Świadomość pobudza Marzyciela do rozważań natury ontologicznej; błogostan, jakiego doznaje Marzyciel, snując obrazy, prowadzi go do wniosku, iż „był

jest dobrem” (jw. 192); „Marzyciel to dwoista świadomość własnego błogostanu i szczęśliwości świata” (jw. 398).

Bachelard stosuje typową dla literatury dokumentu osobistego formę narracji pierwszoosobowej: książkę *L'eau et les rêves* rozpoczyna słowami „Miałem prawie trzydzieści lat, kiedy po raz pierwszy zobaczyłem ocean” (Bachelard 1997a: 11 [przeł. M.K.]), w *Płomieniu świecy* wyznaje:

Ażeby książeczce tej, komentującej marzenia innych, nadać znamię z lekka osobiste, uznałem, iż mogę dorzucić w epilogu kilka słów, w których wspominam chwile samotnej pracy, noce bezsenne z czasów, kiedy nigdy nie szukając wypoczynku w łatwych marzeniach, pracowałem z uporem, sądząc, że duch wzbogaca się pracą myśli. (Bachelard 1996b: 24)

Wprowadza też elementy narracji personalnej (Stanzel 1980: 237–287), jako narrator jest uczestnikiem opisywanych zdarzeń, ale czytelnik z trudem uświadamia sobie obecność narratora i ma złudzenie, że sam znajduje się na arenie wydarzeń, czego przykładem jest opis rodzinnej Szampanii: „A kiedy nadchodził październik, te mgły na rzece... [...] Vallage liczy sobie osiemnaście mil długości i dwanaście mil szerokości. A to już świat” (Bachelard 1997a: 11 [przeł. M.K.]).

Bachelard wykorzystuje chętnie, stosowaną w intymistyce, funkcję emotywną języka, wyrażającą w sposób bezpośredni postawę mówiącego, wplata w tok naukowego wywodu nieoczekiwane, często zaskakujące odbiorcę, eksklamacje⁸: „Dusza jest także substancją!” (Bachelard 1997a: 74 [przeł. M.K.]); „Zadziwiająca formuła!” (jw. 75 [przeł. M.K.]); „Piece! Kadzie! W głębi lasu! Ach!” (Bachelard 1996a: 91 [przeł. M.K.]); „Ach! Jak wiele nauczyliby się filozofowie, gdyby zgodzili się czytać poetów!” (Bachelard 2004: 188 [przeł. M.K.]) lub też posługuje się językiem w funkcji impresywnej, stosując bezpośrednie zwroty lub formułując apele adresowane do odbiorcy: „Niechże

---

⁸ Według Romana Jakobsona czysty element emotywny w języku stanowią wykrzykniki (por.: Jakobson 1976: 28).

mu [autorowi] będzie wybaczona jego niekompetencja” (Bachelard 1975: 315 – *Ziemia, spoczynek i marzenia*).

Pisma antropologiczne Gastona Bachelarda posiadają liczne znamiona literatury dokumentu osobistego. Zapisane w nich doświadczenie jest często doświadczeniem prywatnym, jednostkowym, subiektywnym. Zawarta w pismach Bachelarda intymna autobiografia, w przeciwieństwie do systematycznego wykładu z zakresu antropologii wyobraźni twórczej, ma charakter fragmentaryczny, niekompletny, ułamkowy. Jednak obydwa plany prezentacji, uwikłane w sieć powiązań, wzajemnie się oświetlają i dopełniają, stawiając czytelnika wobec prowokacyjnego pytania z pogranicza filozofii nauki – czy tekst opuszczający „warsztat” badacza literatury nie jest przypadkiem opowieścią autonarracyjną, a sam badacz – *homo narratorem*, który, ukryty w bezpiecznym cieniu zobiektywizowanego dyskursu, zapisuje przez całe swoje naukowe życie karty własnego intymnego pamiętnika?

SŁOWA KLUCZOWE:

Gaston Bachelard, antropologia wyobraźni twórczej, autobiografistyka

BIBLIOGRAFIA

Arruda Francimar Duarte [2004]. *La rencontre avec Bachelard*. W: *Cahiers Gaston Bachelard. Bachelard et l'écriture*. Red. Jean Libis, Maryvonne Perrot, Jean-Jacques Wunenburger. Dijon: Centre Gaston Bachelard. ISBN: 2906645478.

Autobiografia. [2009]. Red. Małgorzata Czermińska. Gdańsk: Słowo – obraz – terytoria. ISBN: 9788374539326.

Bachelard Gaston [1939]. *Lautréamont*. Paris: Corti.

Bachelard Gaston [1961]. *La flamme d'une chandelle*. Paris: PUF.

Bachelard Gaston [1975]. *Wyobraźnia poetycka*. Przeł. Henryk Chudak, Anna Tatariewicz. Warszawa: PIW. *Poetyka marzenia*. S. 381–413. *Poetyka przestrzeni*. S. 357–379. *Ziemia, spoczynek i marzenia*. S. 301–356. *Powietrze i marzenia*. S. 181–219.

Bachelard Gaston [1976]. *La psychanalyse du feu*. Paris: Gallimard.

- Bachelard Gaston** [1994]. *L'air et les songes*. Paris: Corti. ISBN: 2714301940.
- Bachelard Gaston** [1996a]. *La terre et les rêveries de la volonté*. Paris: Corti. ISBN: 2714302912.
- Bachelard Gaston** [1996b]. *Plomień świecy*. Przeł. Julian Rogoziński. Gdańsk: Słowo – obraz – terytoria. ISBN: 8387316458.
- Bachelard Gaston** [1997a]. *L'eau et les rêves*. Paris: Corti. ISBN: 271430334X.
- Bachelard Gaston** [1997b]. *La terre et les rêveries du repos*. Paris: Corti. ISBN: 2714302998.
- Bachelard Gaston** [1998]. *Poetyka marzenia*. Przeł. Leszek Brogowski. Gdańsk: Słowo – obraz – terytoria. ISBN: 8387316806.
- Bachelard Gaston** [2004]. *La poétique de l'espace*. Paris: PUF. ISBN: 2130544444.
- Bachelard Gaston** [2005]. *La poétique de la rêverie*. Paris: PUF. ISBN: 2130549500.
- Durand Gilbert** [1963]. *Science objective et conscience symbolique dans l'oeuvre de Gaston Bachelard*. „Cahiers internationaux de symbolisme”. Nr 4.
- Durand Gilbert** [1992]. *Les Structures anthropologiques de l'imaginaire*. Paris: Dunod. ISBN: 2100014153.
- Jakobson Roman** [1976]. *Poetyka w świetle językoznawstwa*. Przeł. Krysztyna Pomorska. W: *Współczesna teoria badań literackich za granicą. Antologia*. Oprac. Henryk Markiewicz. Kraków: Wyd. Literackie. T. 2.
- Lejeune Philippe** [2007]. *Wariacje na temat pewnego paktu: o autobiografii*. Przeł. Wincenty Grajewski. Kraków: Universitas. ISBN: 9788324206636.
- Leociak Jacek** [1997]. *Tekst wobec zagłady. O relacjach z getta warszawskiego*. Wrocław: Monografie Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej. ISBN: 8385220755.
- Libis Jean** [2001]. *Bachelard et la mélancolie. L'ombre de Schopenhauer dans la philosophie de Gaston Bachelard*. Paris: Presses Universitaires du Septentrion. ISBN: 2284014828.
- Lubas-Bartoszyńska Regina** [1983]. *Style wypowiedzi pamiętnikarskiej*. Prace Monograficzne WSP w Krakowie. Tom 61. Kraków: Wyd. Nauk. WSP. ISSN: 02396025.
- Mayenowa Maria Renata** [1979]. *Poetyka teoretyczna: zagadnienia języka*. Wrocław: Ossolineum. ISBN: 9788304045705.

Parinaud André [1996]. *Gaston Bachelard*. Paris: Flammarion. ISBN: 2080673831.

Sławiński Janusz [1974]. *Dzielo, język, tradycja*. Warszawa: PWN.

Stanzel Franz [1980]. *Typowe formy powieści*. W: *Teoria form narracyjnych w niemieckim kręgu językowym. Antologia*. Oprac. i przeł. Ryszard Handke. Kraków: Wyd. Literackie. ISBN: 8308001475.

Zimand Roman [1990]. *Diarysta Stefan Ż.* Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. ISBN: 9788304035195.

Ziomek Jerzy [1990]. *Retoryka opisowa*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. ISBN: 9788304035447.

Marzena Karwowska

AUTO-NARRATIVE DREAMS OF THE MEMORY –
ON ANTHROPOLOGICAL WRITINGS
OF GASTON BACHELARD

(summary)

The paper is devoted to anthropological writings of Frenchman Gaston Bachelard (1884–1962), an initiator of European research on creative imagination. The following publications are discussed: *La psychanalyse du feu* (1938); *L'eau et les rêves* (1942); *L'air et les songes* (1943); *La terre et les rêveries de la volonté* (1948); *La terre et les rêveries du repos* (1948); *La poétique de l'espace* (1957); *La poétique de la rêverie* (1960); *La flamme d'une chandelle* (1961), read in the palimpsest manner, as a semantically multi-layered text. The adoption of this perspective has enabled the finding of an extensive personal document under the surface layer of scientific discourse as Bachelard uses two plans of presentation in his anthropological writings. The first one, written in the scientific style, in the form of the discourse of 'a meditating philosopher', is a presentation of Bachelard's conceptual system which paved the way for phenomena known in the humanities as: 'new anthropology', 'post-Bachelardism' or 'Durandism'. The second presentation plan is part of the autobiographic trend, known in literary studies as the journal intime, and the researcher's story becomes auto-narration.

KEYWORDS

Gaston Bachelard, anthropology of creative imagination, autobiographical studies

Tłum. Marta Koniarek